

Ilona Szwedziak-Bork

Status prawny doktoranta w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym : student czy naukowiec?

Kwartalnik Prawa Publicznego 12/1-2, 37-54

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ilona Szwedziak-Bork*

STATUS PRAWNY DOKTORANTA W ŚWIETLE USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM. STUDENT CZY NAUKOWIEC?

1. Wprowadzenie

Atrakcyjność posiadania stopnia naukowego ma dziś walor nie tylko prestiżu, za jaki uważana jest praca na uczelni wyższej, ale również czysto praktyczny. Oto bowiem np. na podstawie art. 66 ustawy Prawo o adwokaturze¹ czy art. 25 ustawy o radcach prawnych² uzyskanie stopnia doktora nauk prawnych zwalnia z konieczności odbywania aplikacji oraz – przy zrealizowaniu dodatkowej przesłanki, o której mowa w tych przepisach – zdawania egzaminu zawodowego. Tym samym więc, nie dla wszystkich uczestników studiów doktoranckich (a po obronie pracy doktorskiej – doktorów) ultymatywny cel stanowi dalsza praca naukowa. Niekiedy powodowana jest ona czystym pragmatyzmem³.

* Mgr Ilona Szwedziak-Bork – doktorant w Zakładzie Europejskiego Prawa Gospodarczego, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski; adwokat.

¹ Art. 66 ustawy z 26.5.1982 r. Prawo o adwokaturze, Dz.U. Nr 16, poz. 124 ze zm., przy zrealizowaniu dodatkowej przesłanki, o której mowa w tym przepisie.

² Art. 25 ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych, Dz.U. Nr 19, poz. 145 ze zm., przy zrealizowaniu dodatkowej przesłanki, o której mowa w tym przepisie. W tym zakresie warto zwrócić uwagę na wyrok TK z 12.2.2013 r., sygn. akt K 6/2012 (P).

³ Co interesujące, w czasie obowiązywania ustawy o szkolnictwie wyższym z 1958 r. możliwość jednoczesnego odbywania aplikacji oraz studiów doktoranckich była wyłączona, a to ze względu

O ile jednak coraz większa liczba uczelni wyższych (publicznych i niepublicznych) posiada w swojej ofercie studia trzeciego stopnia, o tyle ciągle niejasny pozostaje status samego doktoranta. Z jednej strony traktowany jest on bowiem jako student, ponieważ duża część praw i obowiązków tożsama pozostaje z tymi przypisanymi studentom. Z drugiej jednak strony niektóre z obowiązków doktoranta jak np. praktyki zawodowe swym charakterem zbliżają go do funkcji, jakie na uczelniach wyższych pełnią osoby zatrudnione na stanowisku asystenta. Problem pewnej „dwoistości natury” doktorantów był poruszany w piśmiennictwie, jeszcze na gruncie obowiązywania poprzedniej ustawy⁴.

Celem niniejszego artykułu jest zatem próba odpowiedzi na pytanie, czy w obecnym stanie prawnym doktorant ma przypisany status studenta czy też – na płaszczyźnie specyficznych a przez to odmiennych od nadanych studentom praw i obowiązków – winien on być traktowany jak pracownik naukowy.

2. Organizacja studiów doktoranckich

Z perspektywy szkół wyższych studia doktoranckie stanowią ofertę dydaktyczną organizowania kolejnej (trzeciej) formy kształcenia. Uprawnienie do organizowania studiów doktoranckich można wywieść z art. 70 ust. 5 Konstytucji RP⁵, który zapewnia autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym⁶. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, taki zapis o randze konstytucyjnej oznacza, że uczelnie działają na podstawie tej zasady autonomicznie i decydują w ramach ustaleń zawartych w ustawach o prowadzonych kierunkach nauczania, podejmowanych badaniach, formach kształcenia kadr naukowych itp. Oznacza to także, że ministerstwo nie może narzucać uczelniom swego stanowiska, nie uwzględniając opinii władz uczelni w tej sprawie⁷.

Studiami trzeciego stopnia w rozumieniu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym są studia doktoranckie prowadzone przez uprawnioną jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej utworzony na podstawie odrębnych przepisów, na które są przyjmo-

du na zakaz pozostawiania doktorantów w stosunkach pracy (udział w aplikacji adwokackiej i notarialnej wiązał się ze stosunkiem pracy z okręgowymi radami) – zob. M. Skąpski, *Charakter prawny studiów doktoranckich*, PiP 1996, nr 2, s. 72.

⁴ Ustawa z 12.9.1990 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm.

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁶ Ustawa z 27.7.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 572 ze zm. (dalej: u.p.sz.w.).

⁷ Tak: W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2013.

wani kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia, kończące się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 10 u.p.sz.w.). Zwrócić należy uwagę, że treść art. 159 u.p.sz.w. (umieszczonego w Dziale IV zatytułowanym „Studia i studenci”) wymieniając formy kształcenia, stanowi, że studia w uczelni prowadzone są jako studia pierwszego, drugiego stopnia lub jako jednolite studia magisterskie. Wydawać by się zatem mogło, że wobec brzmienia art. 2 ust. 1 pkt 10 u.p.sz.w. w przepisie art. 159 u.p.sz.w. winna znaleźć się wzmianka o studiach trzeciego stopnia, a więc studiach doktoranckich. Trzeba jednakże zwrócić uwagę, że przepis ten nie odnosi się do studiów doktoranckich, gdyż te uregulowane są w rozdziale 3 działu IV u.p.sz.w.⁸ Tym samym ustawodawca dokonuje wyraźnego rozróżnienia pomiędzy formami kształcenia wymienionymi w art. 159 u.p.sz.w. a studiami doktoranckimi.

Szczegółowy tryb tworzenia studiów doktoranckich oraz ich organizacji uregulowany został w dwóch rozporządzeniach Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego: w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych⁹ oraz w sprawie studiów doktoranckich oraz stypendiów doktoranckich¹⁰.

Zgodnie z § 3 r.kszt.dokt. studia doktoranckie stwarzają warunki do: (1) prowadzenia samodzielnych badań naukowych, w tym także poza jednostką prowadzącą kształcenie; (2) współpracy naukowej w zespołach badawczych, w tym również międzynarodowych; (3) przygotowania przez doktoranta publikacji naukowej w formie książki lub co najmniej jednej publikacji naukowej przyjętej do druku w recenzowanym czasopiśmie naukowym o zasięgu co najmniej krajowym lub w recenzowanym sprawozdaniu z międzynarodowej konferencji naukowej lub publicznej prezentacji dzieła artystycznego; (4) realizacji programu studiów, obejmującego zajęcia obowiązkowe, fakultatywne i praktyki zawodowe; (5) przygotowania do egzaminów doktorskich oraz przygotowania rozprawy doktorskiej pod opieką promotora albo promotora i promotora pomocniczego; (6) uczestniczenia w życiu środowiska naukowego w kraju i za granicą.

⁸ P. Orzeszko [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. W Sanetra, M. Wierzbowski, Warszawa 2013, s. 378.

⁹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1.9.2011 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych, Dz.U. Nr 196, poz. 1169 ze zm. (dalej: r.kszt.dokt.).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie studiów doktoranckich oraz stypendiów doktoranckich z 12.12.2013 r., Dz.U. 2013 r., poz.1581 (dalej: r.st.dokt.).

3. Doktorant

Definicję doktoranta znaleźć można w słowniczku definicji ustawowych u.p.sz.w. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 18l u.p.sz.w. doktorantem jest uczestnik studiów doktoranckich. Bez znaczenia pozostaje zatem forma studiów, w jakiej doktoranci są kształceni (a więc jako studia doktoranckie stacjonarne lub niestacjonarne). W art. 196 ust. 1 u.p.sz.w. wskazano, iż do studiowania na studiach doktoranckich może być dopuszczona osoba, która posiada tytuł zawodowy magistra lub równorzędny. Przez tytuły równorzędne z tytułem zawodowym magistra należy rozumieć tytuły wymienione w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu¹¹. Po zakończeniu postępowania rekrutacyjnego, osoba przyjęta na studia doktoranckie nabywa prawa doktoranta (oraz związane z takim statusem obowiązki) z chwilą złożenia ślubowania, którego treść określa statut uczelni lub jednostki naukowej¹². Regulacja ta stanowi powielenie art. 170 ust. 1 u.p.sz.w. odnoszącej się do studentów.

Z perspektywy doktoranta studia doktoranckie stanowią formę dobrowolnego kształcenia prowadzonego przez uczelnie, realizujące konstytucyjne prawo do nauki. Przyjęcie na studia doktoranckie następuje bowiem wskutek inicjatywy osoby ubiegającej się i za jej zgodą, a prawa i obowiązki doktorantów – wynikające z ustawy, rozporządzenia i ustalonych przez uczelnie programów studiów – są znane w chwili ubiegania się o przyjęcie na studia, czyli uczestnik dobrowolnie je przyjmuje. Nie ulega wątpliwości, że celem studiów doktoranckich jest uzyskanie przez doktoranta stopnia naukowego oraz przygotowanie go do prowadzenia samodzielnej pracy zarówno naukowej, jak i dydaktycznej. Dla realizacji tego celu uczelnia może tak kształtować plan tych studiów, by osoba na nich kształcona po pierwsze miała kwalifikacje wystarczające do zdania egzaminów doktorskich, po wtóre do przedłożenia rozprawy doktorskiej i jej publicznej obrony, po trzecie zaś do podjęcia samodzielnej pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej¹³.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1.9.2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu, Dz.U. Nr 196, poz. 1167.

¹² Tak: art. 196a u.p.sz.w.; oznacza to, że także i te elementy są konieczne, aby doszło do ukształtowania pełnej relacji prawnej pomiędzy studentem/doktorantem, a uczelnią, obejmującą zarówno wspomniane wyżej relacje zewnętrzne, jak i wewnętrzne.

¹³ Zob. wyrok TK z 25.4.2005 r., sygn. akt SK 51/03, OTK ZU 2005, nr 4A, poz. 39.

4. Relacja między doktorantem a uczelnią

Specyficzne relacje wiążące doktorantów z uczelnią wyższą mają swoje źródło w otoczeniu prawnym, w którym osadzone zostały te podmioty.

Powszechnie wskazuje się, że uniwersytet – tak jak każda uczelnia wyższa, jest zakładem administracyjnym. Jest to zatem jednostka organizacyjna nie będąca organem państwowym ani organem samorządu, która została powołana do wykonywania zadań publicznych i jest uprawniona do nawiązywania stosunków administracyjnoprawnych. Zakład administracyjny (publiczny) jako jedna z form decentralizacji nie podlega władzy hierarchicznej organów administracji rządowej i sprawuje funkcje administracji publicznej samodzielnie, korzystając z władztwa zakładowego¹⁴. Władztwo zakładowe nie jest samoistnym władztwem państwowym, lecz częścią tego władztwa, wynikającą z upoważnienia organów zakładu do abstrakcyjnych, jak i konkretnych regulacji na podstawie i w ramach ustaw. Istotę władztwa zakładowego stanowi więc zakres upoważnień dla organów zakładu do jednostronnego kształtowania stosunków prawnych z użytkownikami zakładu (w tym wypadku ze studentami), jak również z osobami, które znalazły się na terenie zakładu w innym charakterze. W zakładzie administracyjnym proces realizacji zadań publicznych przebiega w obrębie szeroko pojętej jego organizacji¹⁵. Charakter władztwa zakładowego jest dyskusyjny w doktrynie. Część autorów opowiada się za uznaniem go za rodzaj władztwa państwowego, część zaś za władztwo wynikające z istoty zakładu. Za tym drugim poglądem przemawia fakt, że władztwo zakładowe na pierwszy rzut oka jest takie samo w szkole prywatnej i państwowej. Za naruszenie poleceń organów zakładu użytkownik może być ukarany karami dyscyplinarnymi, z których najostrzejszą jest usunięcie z zakładu. Z drugiej strony wskazuje się, że władztwo zakładowe jest niezbędne do zapewnienia realizacji celów zakładu, jednocześnie jednak cele zakładu określają granice tego władztwa, poza które organy nie mogą wykroczyć¹⁶.

Przyjmując powyższy model władztwa zakładowego, relacje prawne pomiędzy szkołą wyższą a doktorantem (studentem) określane są w literaturze mianem stosunku zakładowego¹⁷. W ramach tego stosunku wskazuje się na dwa

¹⁴ Wyrok WSA w Lublinie z 30.4.2009 r., sygn. akt III SA/ Lu 462/2008, LexPolonica nr 2448397.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, *Prawo administracyjne*, red. M. Wierzbowski, Warszawa 2003, s. 113-114.

¹⁷ W orzecznictwie stosunek zakładowy w kontekście przepisów dotyczących doktorantów bardzo często analizowany był w związku z art. 197 ust 4 u.p.sz.w. dotyczącym kwestii możliwości skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich w przypadku niewywiązywania się z obowiązków określonych w ustawie. W związku z tym decyzja wydana na podstawie

typy relacji: zewnętrzną – dotyczącą nawiązania, zmiany lub ustania stosunku prawnego pomiędzy szkołą wyższą (zakładem), a studentem/doktorantem (użytkownikiem), oraz wewnętrzną – dotyczącą kwestii korzystania przez użytkownika z usług zakładu i regulowaną w dużej mierze przez akty prawne stanowione przez sam zakład (szkołę wyższą), oczywiście w granicach określonych ustawami (statut, regulaminy itp.)¹⁸.

Dodatkowo, w sposób dwustopniowy regulacji poddane zostały również prawa i obowiązki studenta/doktoranta: część z nich, przynajmniej w ogólnym zarysie jest uregulowana na szczeblu ustawowym oraz aktach wykonawczych, część natomiast ma swoje podstawy (bądź szczegółowe doprecyzowanie) w aktach o charakterze wewnętrznym (statutach, regulaminach).

Poza ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym, to właśnie regulamin studiów uchwalony przez senat uczelni jest podstawowym aktem określającym prawa i obowiązki doktorantów (studentów). Należy jednak pamiętać, że zawarte w nim przepisy mają charakter wewnątrzzakładowy i jako takie nie mogą być uznane za powszechnie obowiązujące. Z chwilą przyjęcia danej osoby w poczet użytkowników zakładu, staje się ona podmiotem praw i obowiązków, które przysługują bądź obciążają użytkowników danego zakładu. Te prawa i obowiązki wynikają zatem zarówno z przepisów powszechnie obowiązujących (ustaw i aktów normatywnych wykonawczych), jak i ze statutów oraz regulaminów zakładowych. Użytkownika, który dobrowolnie przystąpił do zakładu administracyjnego (np. doktoranta), wiążą przepisy zawarte w aktach normatywnych wewnątrzzakładowych, ponieważ jego wniosek o przyjęcie jest równocześnie wyrażeniem zgody na poddanie się reżimowi prawnemu obowiązującemu w danym zakładzie¹⁹.

5. Doktorant a prawa i obowiązki studenta

Regulacja dotycząca studiów doktoranckich, a więc także praw i obowiązków doktorantów zawarta została w Dziale IV u.p.sz.w. zatytułowanym

tego przepisu jest decyzją podejmowaną w ramach tzw. „uznania administracyjnego”, gdyż przepis ten pozostawia bowiem do uznania organu uczelni istnienie lub nieistnienie w konkretnej sprawie szczególnych okoliczności, uzasadniających skreślenie z listy studentów.

¹⁸ Złożoność stosunku pomiędzy uczelnią wyższą a doktorantem jest dalece bardziej wielopłaszczyznowa. Jak podkreśla się w orzecznictwie, powstają w ramach niego zarówno relacje o charakterze zewnętrznym, poddane kognicji sądu administracyjnego, jak i relacje wewnętrzne, gdzie kognicja sądu jest ograniczona do pewnych tylko zagadnień (np. kwestie indywidualnych rozstrzygnięć w sprawach stypendiów) lub całkowicie wyłączona (np. oceny z egzaminów). Tak np. WSA w Lublinie w wyrokach: z 20.10.2011 r., sygn. akt III SA/LU 234/2011, LexPolonica nr 3073770, oraz z 25.5.2011 r., sygn. akt II SA/Lu 79/2011, LexPolonica nr 2602204.

¹⁹ Tak w uchwale NSA z 13.10.2003 r., sygn. akt OPS 5/03, ONSA 2004 r., nr 1, poz. 9.

„Studia i studenci”. Z samej tylko systematyki ustawy można by wywnioskować, że ustawodawca *explicite* przesądził o „studenckim” statusie doktorantów, umieszczając – wprawdzie bardzo skąpą – regulację właśnie tym miejscu. Zastanowić się jednak należy, czy rzeczywiście doktorant pozostaje jedynie studentem studiów trzeciego stopnia.

Poszukując odpowiedzi na tak postawione pytanie, w pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na podobieństwo praw i obowiązków doktorantów do analogicznych rozwiązań przyznanych studentom. W literaturze można natrafić na pogląd, iż praw doktoranta nie można rozumieć jako odpowiadających ogółowi praw studenta. Są to zatem te prawa, które wymienia u.p.sz.w. lub inne ustawy w odniesieniu do tej grupy bezpośrednio bądź przez odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów określających prawa studentów²⁰. Z drugiej strony wskazuje się, iż z przepisów prawa materialnego wynika, że uczestnikom studiów doktoranckich przysługują nie tylko uprawnienia, ale jest na nich nałożony także obowiązek realizacji programu, składania sprawozdań z przebiegu pracy, złożenia egzaminów i obrona pracy, a wobec tego uprawnieniom odpowiada obowiązek, którego niespełnienie może skutkować skreśleniem z listy studentów studiów doktoranckich²¹. Co do zasady zatem, o ile należałoby się zgodzić, że prawa doktoranta w dużej mierze powielają prawa i obowiązki studentów, o tyle w wielu aspektach wykraczają one poza podstawową regulację związaną z uprawnieniami i obowiązkami tych ostatnich.

5.1. „Studenckie” prawa doktoranta

Analizując prawa i obowiązki przyznane doktorantowi analogiczne dla praw i obowiązków przyznanych studentom – przede wszystkim można dokonać kategoryzacji na: (i) prawo do otrzymania pomocy materialnej oraz (ii) inne prawa, a także na obowiązki które można byłoby podzielić na: (i) obowiązki formalne oraz (ii) obowiązki związane z procesem kształcenia (zdobywania wiedzy).

W stosunku do doktorantów, pierwsza wiązka praw rozszerzona została o dwa instrumenty: prawo do stypendium doktoranckiego oraz stypendium doktorskiego. Wydaje się jednak, że ze względu na charakter świadczenia („stypendium”) uprawnienie to w dalszym ciągu kwalifikuje doktoranta do pozostawania w sferze „studenckiej”. Dalece szerszy pozostaje wachlarz obowiązków nałożonych na doktorantów w porównaniu do tych nałożonych na studentów.

²⁰ P. Orzeszko, op.cit., s. 449.

²¹ Wyrok WSA we Wrocławiu z 9.2.2007 r., sygn. akt IV SA/Wr 107/2006, LexPolonica nr 2144317.

Zgodnie z art. 199 ust. 1. u.p.sz.w. doktorant może otrzymać pomoc materialną w formie: (1) stypendium socjalnego; (2) zapomogi; (3) stypendium dla najlepszych doktorantów; (4) stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych; (5) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Ostatnie z ww. świadczeń zostało uregulowane również w art. 199 c u.p.sz.w. i jest analogiczne do rozwiązania, o którym mowa w art. 178 u.p.sz.w., tj. stypendium ministra za wybitne osiągnięcia przyznawane studentom. Regulacja ta *mutatis mutandis* powtarza zapis art. 173 u.p.sz.w. (jedyny wyjątek dotyczy stypendium rektora dla najlepszych studentów, która w odniesieniu do doktorantów nosi nazwę „stypendium dla najlepszych doktorantów”). Zwrócić też należy uwagę na szeroki zakres uregulowania procedury przyznawania świadczeń w odniesieniu do studentów, podczas gdy w przypadku doktorantów ustawodawca posłużył się delegacjami ustawowymi.

Ustawa prawo o szkolnictwie wyższym stanowi również o wspólnym funduszu pomocy materialnej dla studentów i doktorantów. Zasady przyznawania świadczeń zgodnie z art. 199 ust. 2 u.p.sz.w. są określane przez rektora w uzgodnieniu z uczelnianym organem samorządu doktorantów. Do przyznania świadczeń, o których mowa powyżej, stosuje się odpowiednio przepisy o pomocy materialnej dla studentów, z wyłączeniem postanowień, o którym mowa w art. 199 ust. 5 u.p.sz.w.

Wspólnym mianownikiem dla studentów oraz doktorantów pozostaje także podmiotowa strona udzielających wsparcia materialnego. Zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym, płatnikami pomocy materialnej przyznanej studentom i doktorantom mogą być: (1) państwo; (2) jednostki samorządu terytorialnego; (3) osoby fizyczne i osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi.

Podobnie jak w przypadku studentów, głównym płatnikiem świadczeń dla doktorantów pozostaje państwo, na co wskazuje regulacja art. 199 ust. 4 u.p.sz.w. Stanowi ona, iż do przyznawania świadczeń – stypendium socjalnego, zapomogi, stypendium dla najlepszych doktorantów i stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych – stosuje się odpowiednio przepisy o pomocy materialnej dla studentów, zaś student (a więc także i doktorant) może ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa.

W odniesieniu do pomocy materialnej przyznawanej doktorantom przez jednostki samorządu terytorialnego, zgodnie z art. 199a u.p.sz.w., pomoc ta przyznawana jest na zasadach dotyczących przyznawania takiej pomocy studentom, o których mowa w art. 173a u.p.sz.w. Na podstawie tego artykułu jednostki samorządu terytorialnego mogą samodzielnie ustanawiać i przyznawać pomoc materialną. Warto wspomnieć, że pomoc ze strony jednostek samorządu teryto-

rialnego jest formą lokalnego wsparcia i nagradzania doktorantów (studentów) niezależną od systemu pomocy materialnej finansowanej ze środków pochodzących z budżetu państwa. Zasady, tryb przyznawania, sposób wyłaniania studentów, którym będzie przyznana pomoc materialna, oraz maksymalną wysokość tej pomocy, o którą może ubiegać się student, określa w uchwale organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego²².

Na podstawie art. 199b u.p.sz.w., stypendia naukowe dla doktorantów mogą być przyznawane przez osoby fizyczne lub osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi na zasadach dotyczących przyznawania takiej pomocy studentom, o których mowa w art. 173b u.p.sz.w.. Zgodnie z art. 173b ust. 2 u.p.sz.w. zasady przyznawania stypendiów, o których mowa w ust. 1, zatwierdza minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, po zasięgnięciu opinii Rady²³.

Zupełnie inny instrument pomocy materialnej stanowi stypendium doktoranckie, gdyż jest ono odrębnym od stypendiów przyznawanych z funduszu pomocy materialnej studentów i doktorantów świadczeniem jednostki prowadzącej studia doktoranckie, niezależnym od stypendiów jednostek samorządu terytorialnego i dowolnej liczby stypendiów ustanawianych przez osoby fizyczne i prawne²⁴. Może być ono przyznawane i wypłacane niezależnie od innych świadczeń, do których uprawnieni są doktoranci. Tym samym możliwa jest kumulacja uprawnień do pomocy materialnej otrzymanej w oparciu o różne podstawy prawne.

Art. 200 ust. 1 u.p.sz.w. stanowi, iż uczestnik stacjonarnych studiów doktoranckich może otrzymywać stypendium doktoranckie. Brzmienie tego postanowienia *explicitewskazuje* na możliwość ubiegania się o stypendium doktoranckie jedynie doktorantów studiujących we wskazanej w tym przepisie formie²⁵.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że pewnym uzasadnieniem dla przyjęcia takiego modelu stypendialnego jest fakt, że chodzi o studia odbywa-

²² M. Kubiak [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. W Sanetra, M. Wierzbowski, Warszawa 2013, s. 407.

²³ Należy zauważyć, iż minister nie jest zobligowany do zatwierdzania zasad przyznawania wyżej wymienionych stypendiów. Zatwierdzeniu podlegają tylko te zasady przyznawania stypendiów za wyniki w nauce, których podstawowym kryterium przyznawania są wyniki w nauce – tak M. Kubiak, *ibidem*, s. 408-409.

²⁴ Jak również do stypendium dla osób, którym wszczęto przewód doktorski, przewidzianego przez art. 22 ust. 1 ustawy z 14.3.2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, Dz.U. Nr 65 poz. 595 ze zm. (dalej: u.s.t.n.).

²⁵ Zasygnalizować w tym miejscu wypada pojawianie się w piśmiennictwie głosów przeciwnych, wywodzących, iż w ust. 1 jest mowa o „uczestniku stacjonarnych studiów doktoranckich”, co oznacza – wobec nienowelizowania tego przepisu w 2011 r. – doktoranta, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 18l (czyli doktoranta bez różnicowania co do formy studiów); zob. więcej na ten temat: H. Izdebski, J. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, 2013, LEX.

ne bez wymogu ponoszenia opłat, co stanowi samoistną korzyść dla doktoranta. Jednak zważywszy, iż oprócz obowiązków naukowo-badawczych, związanych z przygotowaniem rozprawy doktorskiej, doktorant z reguły prowadzi również zajęcia dydaktyczne, zasadnym wydaje się dodatkowe zrekomensowanie trudu ich przygotowania i realizacji. Zwłaszcza, że brak obowiązku ponoszenia kosztów przewodu doktorskiego dotyczy obu trybów studiów doktoranckich, nieodpłatnych stacjonarnych, jak i płatnych niestacjonarnych²⁶. Z jednej strony może być ono bowiem traktowane jako czysta forma świadczenia materialnego, które otrzymuje doktorant. Z drugiej strony należałoby się zastanowić, czy stypendium doktoranckie może być uznawane za pewien surogat wynagrodzenia m.in. za prowadzone w ramach praktyk zawodowych zajęcia dydaktyczne. Za takim podejściem mogłyby przemawiać m.in. zupełnie odrębny charakter regulacji kwestii stypendium oraz podstawa ustalania jego wysokości w oparciu o podstawę wynagrodzenia zasadniczego asystenta ustalonego w przepisach o wynagradzaniu nauczycieli akademickich (minimalne stypendium doktoranckie nie może być niższe niż 60% minimalnego)²⁷. Nie wydaje się jednak, aby powyższe argumenty przemawiały za uznaniem stypendium doktoranckiego za surogat wynagrodzenia asystenckiego.

Wskazać również należy, że obecnie brak jest przeszkód, aby doktorant studiów stacjonarnych mógł być zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy, jednakże aż do 2010 r. art. 200 ust. 4 u.p.sz.w. przewidywał pewne ograniczenie. Doktoranci otrzymujący stypendium doktoranckie mogli podejmować pracę zarobkową jedynie w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Inną formą wsparcia materialnego – zdecydowanie odróżniającą doktorantów od studentów – jest szczególnie rodzaj stypendium przewidziany w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki²⁸. Art. 22 u.s.n. stanowi, że osobom, którym wszczęto przewód doktorski, mogą być przyznawane stypendia (doktorskie). Przepis ten zawiera jednocześnie delegację ustawową dla ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego do określenia w drodze rozporządzenia, warunków przyznawania tych stypendiów.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków przyznawania stypendium osobom, którym wszczęto przewód doktorski²⁹. Stypendium doktorskie może być przyznane osobie przygo-

²⁶ D. Dudek [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. M. Pytner, Warszawa 2012, s. 980.

²⁷ Zob. art. 200 ust. 2 u.p.sz.w.

²⁸ Ustawa z 14.3.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. Nr 65 poz. 595 ze zm.

²⁹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19.7.2011 r. w sprawie warunków przyznawania stypendium osobom, którym wszczęto przewód doktorski, Dz.U. Nr 160 poz. 959 (dalej: r.przew.dokt.).

towującej rozprawę doktorską, jeżeli wszczęto jej przewód doktorski. Wskazać w tym miejscu należy, że *lege non distinguente* formy studiów – może je zatem otrzymać tak doktorant studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Stypendium doktorskie przyznawane jest przez pracodawcę, osobę prawną lub fizyczną na wniosek osoby ubiegającej się o to stypendium lub z inicjatywy organu przyznającego stypendium za zgodą osoby, której organ zamierza przyznać stypendium.

W odniesieniu do tej formy wsparcia trzeba zwrócić uwagę na posłużenie się przez ustawodawcę sformułowaniem „osoba, której wszczęto przewód doktorski”. Tym samym, beneficjentem stypendium doktorskiego może być również asystent, który otworzył przewód doktorski.

5.2. „Studenckie” obowiązki doktoranta

Zgodnie z regulacją statuującą obowiązki dla studentów, w pierwszej kolejności wskazać należy na obowiązki natury „formalnej”. Przede wszystkim zatem, studenci zobowiązani są postępować zgodnie z treścią ślubowania i regulaminem studiów. Drugi typ obowiązków związany jest ściślej z samym procesem studiowania. W tym zakresie ustawa formułuje obowiązek uczestniczenia w zajęciach dydaktycznych i organizacyjnych zgodnie z regulaminem studiów: składania egzaminów, odbywania praktyk i spełniania innych wymogów przewidzianych w planie studiów i przestrzegania przepisów obowiązujących w uczelni³⁰.

Powyższe obowiązki pozostają aktualne również w odniesieniu do doktorantów, co zdaje się potwierdzać „studencki” charakter studiów doktoranckich³¹. Z drugiej strony nie są to jednakże jedyne powinności, które ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym nakłada na doktorantów.

6. Doktorant a prawa i obowiązki asystenta

Jak wskazano powyżej, druga kategoria praw i obowiązków przyznanych doktorantom jest autonomiczna i nie posiada analogicznego zastosowania do studentów. Ze względu na swój charakter zbliża jednak doktorantów do pracowników naukowych, a zwłaszcza – co od dawna już podnoszone jest w literaturze przedmiotu – asystentów, o których mowa w art. 110 ust. 1 pkt 5 u.p.sz.w. Zgodnie z tym przepisem (zamieszczonym w Dziale III u.p.sz.w. zaty-

³⁰ Zob. art. 189 u.p.sz.w.

³¹ Zob. art. 197 ust. 1 u.p.sz.w.

tułowanym „Pracownicy uczelni”), asystenci należą do pracowników naukowych uczelni (w zw. z art. 107 u.p.sz.w.).

Porównanie praw i obowiązków doktorantów do regulacji ustawowej przewidzianej dla asystentów nie wydaje się przesadzone, zwłaszcza że jak już wskazano powyżej, wiele z „autonomicznych” (a więc odmiennych od regulacji przewidzianej dla studentów) praw i powinności przyznanych doktorantom, znajduje swoje odzwierciedlenie w regulacji dotyczącej właśnie asystentów.

Analizując podobieństwo praw i obowiązków asystenta oraz doktoranta zasadniczo można podzielić je – w kontekście obowiązków na: (i) obowiązki związane z prowadzeniem pracy badawczej, (ii) obowiązki związane z prowadzeniem/współprowadzeniem zajęć (czy też „odbycia praktyk zawodowych”); (iii) inne obowiązki quasi-asystenckie, zaś w kontekście praw na quasi-asystenckie uprawnienia.

6.1. Quasi-asystenckie obowiązki

Omawiając charakter uprawnień i obowiązków przez pryzmat tych, które ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym nakłada na asystentów, w pierwszej kolejności zwrócić należy uwagę na samo stanowisko asystenta.

Zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym, na stanowisku asystenta może być zatrudniona osoba, która posiada co najmniej tytuł zawodowy magistra lub tytuł równorzędny (art. 114 ust. 6 u.p.sz.w.). Asystent zajmuje najniższe ze stanowisk wśród pracowników naukowych uczelni wyższych. Okres zatrudnienia na stanowisku asystenta osoby nieposiadającej stopnia naukowego doktora, a także warunki skracania i przedłużania oraz zawieszania tych okresów określa statut, z tym że zatrudnienie na każdym z tych stanowisk osoby nieposiadającej stopnia naukowego doktora lub doktora habilitowanego nie może trwać dłużej niż osiem lat³².

6.1.1. Obowiązki związane z prowadzeniem pracy badawczej

W okresie zatrudnienia, o którym mowa powyżej, obowiązek prowadzenia pracy badawczej dla asystentów nieposiadających stopnia naukowego w znacznym stopniu przypomina ten nałożony na doktorantów w czasie studiów doktoranckich – dla których prowadzenie badań naukowych zmierza do ostatecznego celu jakim jest obrona pracy doktorskiej i uzyskanie stopnia doktora. Obowiązek pracy badawczej zarówno dla asystentów jak i doktorantów *explicite* statuuje ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym, przy czym asystent winien

³² Art. 120 u.p.sz.w.

„prowadzić badania naukowe i prace rozwojowe, rozwijać twórczość naukową albo artystyczną” (art. 111 ust. 1 pkt 2 u.p.sz.w.), zaś do obowiązków doktoranta „należy realizowanie programu studiów doktoranckich oraz prowadzenie badań naukowych i składanie sprawozdań ich przebiegu” (art. 197 ust. 2 u.p.sz.w.). Dodatkowo, w odniesieniu do doktorantów „wykazanie się postępami w pracy naukowej i przygotowywaniu rozprawy doktorskiej” jest jedną z przesłanek do ubiegania się np. o stypendium dla najlepszych doktorantów, o którym mowa w art. 199 ust. 1 pkt 3 u.p.sz.w.³³.

Obowiązek prowadzenia pracy naukowej doktorantów rozszerzony został w art. 195 ust. 5 u.p.sz.w., zgodnie z którym więcej niż połowa programu stacjonarnych studiów doktoranckich wymaga obecności uczestników tych studiów w prowadzącej je jednostce organizacyjnej i jest realizowana w formie zajęć dydaktycznych i pracy naukowej wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich lub opiekunów naukowych i doktorantów. Organizacja niestacjonarnych studiów doktoranckich zapewnia możliwość odbywania studiów doktoranckich osobom zatrudnionym w ramach stosunku pracy. W aktach wykonawczych do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym brak jest szczegółowej regulacji dotyczącej programu studiów doktoranckich oraz jego realizacji.

Dodatkowo, § 5 r.kszt.dokt. stanowi, iż – po pierwsze realizacja programu studiów doktoranckich przygotowuje do pracy o charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym, a w szczególności prowadzi do osiągnięcia efektów kształcenia w zakresie wskazanym w tym przepisie (§ 1), po drugie zaś – realizacja programu studiów doktoranckich w uczelni przygotowuje do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego i prowadzi do osiągnięcia efektów kształcenia w zakresie umiejętności związanych z metodyką i techniką prowadzenia zajęć dydaktycznych, w tym z wykorzystaniem nowych technologii w kształceniu studentów (§2).

6.1.2. Obowiązki związane z prowadzeniem/współprowadzeniem zajęć

W art. 197 ust. 2 u.p.sz.w. na doktoranta został nałożony generalny obowiązek odbycia praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych lub uczestniczenia w ich prowadzeniu. Do odbycia tych praktyk zobowiązani są zarówno doktoranci studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Jak łatwo zauważyć, ustawowa regulacja dotycząca sposobu odbywania praktyk zawiera dwie alternatywne możliwości ich odbywania. Po pierwsze będzie to prowadzenie zajęć dydaktycznych, a więc indywidualna praca dydaktyczna dok-

³³ W tym zakresie należy również zwrócić uwagę na § 3 pkt 1 r.kszt.dokt., który stanowi, że studia doktoranckie stwarzają warunki do prowadzenia samodzielnych badań naukowych, w tym także poza jednostką prowadzącą kształcenie.

toranta. Po drugie, może to być również uczestnictwo w ich prowadzeniu, co rozumieć należałoby jako współprowadzenie zajęć tak z innymi doktorantami, jak i pracownikami uczelni (a więc np. z opiekunami naukowymi). Całkowity wymiar zajęć dydaktycznych prowadzonych przez doktorantów nie może przekraczać dziewięćdziesięciu godzin rocznie³⁴. Warto zwrócić uwagę, że w praktyce, wymiar godzin praktyk zawodowych różnicowany jest przez uczelnie ze względu na formę studiów. Innymi słowy, wymiar praktyk dla doktorantów studiów niestacjonarnych może być co do zasady mniejszy³⁵.

O ile jednak praktyki zawodowe traktowane są w kategoriach obowiązku nałożonego na doktorantów, w czym *de facto* upatrywać należy idei przyświecającej studiom doktoranckim tj. przygotowania do przyszłej pracy dydaktycznej na uczelni wyższej, o tyle zauważyć można, że są one nieco tylko zniekształconym odbiciem jednego z obowiązków przypisanych asystentom, którzy prowadzą zajęcia dydaktyczne na uczelni wyższej. Zgodnie z art. 130 u.p.sz.w. roczny wymiar zajęć dydaktycznych dla pracowników naukowo-dydaktycznych, o których mowa w art. 110 ust. 1 u.p.sz.w. (a więc również dla asystentów) wynosi od 120 do 240 godzin dydaktycznych, jednak w szczególnych przypadkach uzasadnionych koniecznością realizacji programu kształcenia, nauczyciel akademicki może być obowiązany prowadzić zajęcia dydaktyczne w godzinach ponadwymiarowych³⁶.

Po pierwsze zatem wymiar ten jest o wiele większy aniżeli dla doktorantów, co jednak wydaje się zrozumiałe chociażby ze względu na fakt świadczenia pracy w ramach stosunku pracy przez asystentów i otrzymywanego za wykonywaną pracę wynagrodzenia. Po drugie zaś, zajęcia prowadzone przez asystentów mają charakter samodzielny, a więc brak jest elementu „uczestniczenia w prowadzeniu zajęć” (co *de facto* jest pojęciem nieostrym, gdyż jak już wcześniej zasygnalizowano, nie wiadomo, czy chodzi o uczestnictwo czynne, czy udział bierny w charakterze „obserwatora”). Powyższe nie niweczy jednakże faktu, że obowiązek nałożony na doktorantów stanowi pewną analogię do rodzaju pracy wykonywanej przez asystentów. Dodatkowo, zarówno w jednym jak i w drugim przypadku celem zarówno dla asystentów jak i doktorantów pozostaje kształcenie studentów.

³⁴ Zapisy dotyczące praktyk zawodowych zawiera również – wskazane wyżej – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych. Zgodnie z § 6 r.kszt.dokt. łączny wymiar praktyk w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych w uczelni lub uczestniczenia w ich prowadzeniu dla doktorantów kształcących się na studiach doktoranckich w uczelni, nie może być mniejszy niż 10 oraz większy niż 90 godzin rocznie.

³⁵ Np. Regulamin Studiów Doktoranckich WZ UW nakłada na doktorantów studiów niestacjonarnych obowiązek odbycia 10 godzin praktyk zawodowych.

³⁶ Godziny ponadwymiarowe wskazuje art. 121 ust. 1 u.p.sz.w. *Nota bene* warto zwrócić uwagę np. na regulację przewidzianą w Regulaminie Studiów Doktoranckich Uniwersytetu Warszawskiego, który w § 25 stanowi, iż w uzasadnionych przypadkach po uzyskaniu zgody doktoranta oraz jego opiekuna naukowego albo promotora wymiar ten może zostać zwiększony.

6.1.3. Inne quasi-pracownicze obowiązki doktorantów

Analizując podobieństwo obowiązków asystenta i doktoranta warto zwrócić również uwagę na zapis art. 111 ust. 1 pkt 3 u.p.sz.w., zgodnie z którym pracownicy naukowcy winni uczestniczyć w pracach organizacyjnych uczelni. Wprawdzie takiego obowiązku nie sformułowano wobec doktorantów, jednak w aktach wewnętrznych uczelni wyższych (najczęściej regulaminach studiów doktoranckich) wśród wielu powinności tzw. prace organizacyjne na rzecz uczelni (wydziału) zostały również wyeksponowane. Jako że brak jest legalnej definicji „prac organizacyjnych uczelni” wydaje się, że za takie należy uznawać m.in. współdziałanie w organizowaniu konferencji czy uczestnictwo w przeprowadzanych przez uczelnię wyższą egzaminach, protokołowanie obron prac doktorskich itp.

6.2. Quasi-asystenckie uprawnienia doktoranta

Wśród praw przyznanych ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym stanowi, że nauczycielowi akademickiemu (a więc także i asystentowi – przyp. własny) przysługuje prawo do urlopu wypoczynkowego w wymiarze trzydziestu sześciu dni roboczych w ciągu roku zaś urlop wypoczynkowy powinien być wykorzystany w okresie wolnym od zajęć dydaktycznych³⁷. Prawo do pierwszego urlopu wypoczynkowego asystent uzyskuje w ostatnim dniu poprzedzającym letnią przerwę w zajęciach dydaktycznych, a prawo do drugiego i dalszych urlopów – z początkiem każdego następnego roku kalendarzowego. Dodatkowo, nauczyciel akademicki przygotowujący rozprawę doktorską może otrzymać płatny urlop naukowy w wymiarze nieprzekraczającym trzech miesięcy, a także za zgodą rektora – bezpłatny urlop dla celów naukowych³⁸.

O ile zrozumiałym jest brak analogicznej regulacji w odniesieniu do doktorantów, których – jak wskazano – z uczelnią wyższą łączy stosunek zakładowy (administracyjnoprawny), a nie stosunek pracy, o tyle zauważyć należy podobieństwo „przerw wypoczynkowych” do urlopów przysługujących asystentom. Zgodnie z art. 198 ust. 1 u.p.sz.w., doktoranci nabywają prawo do przerw wypoczynkowych w wymiarze nieprzekraczającym ośmiu tygodni w ciągu roku, które powinny być wykorzystane w okresie wolnym od zajęć dydaktycznych. Art. 198 u.p.sz.w. odnosi się tak do doktorantów studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Zarówno wobec asystentów i doktorantów ustawa nakłada „powinność” wykorzystania urlopu wypoczynkowego (przerwy wypoczynkowej) w okresie

³⁷ Art. 133 ust. 1 u.p.sz.w.

³⁸ Art. 134 u.p.sz.w.

wolnym od zajęć dydaktycznych. Powtórzenie tego sformułowania w stosunku do doktorantów wiąże się zapewne z innym wskazanym wcześniej obowiązkiem a mianowicie obowiązkiem odbycia praktyk zawodowych, czyli *de facto* – prowadzeniem zajęć.

Podobnego *quasi* – pracowniczego uprawnienia szukać można w regulacji dotyczącej ubezpieczenia społecznego i ubezpieczenia zdrowotnego. Naturalnie, prawo to przysługuje nauczycielom akademickim. W odniesieniu do doktorantów uprawnienie to wskazane zostało w art. 198 ust. 2 u.p.sz.w., który stanowi, że doktoranci (tak studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych – przyp. własny) mają prawo do ubezpieczenia społecznego i powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego na zasadach określonych w odrębnych przepisach. Tym samym doktoranci, którzy ukończyli 26 rok życia i nie pracują, oraz nie posiadają żadnego innego tytułu do ubezpieczenia zdrowotnego, mogą zostać zgłoszeni do ubezpieczenia zdrowotnego przez uczelnię na ich pisemny wniosek.

7. Podsumowanie

Nadanie doktorantom statusu studenckiego od wielu już lat budzi wątpliwości. Jednoznacznie stwierdzić jednak należałoby, że uprawnienia i obowiązki doktoranta dalece wykraczają poza te przyznane studentom. Za wyraźną odrębnością przemawiają chociażby przyznane świadczenia – stypendium doktoranckie (wskazywane jako *quasi* – surogat wynagrodzenia asystenckiego) i stypendium doktorskie. Dodatkowo – specyfika obowiązków nałożonych na doktorantów – odbycie praktyk zawodowych, prowadzenie badań naukowych *explicite* wskazuje na niestudencki charakter studiów doktoranckich.

Z drugiej strony, od dawna podkreślana jest w doktrynie druga strona związana z odbywaniem studiów doktoranckich, która to właśnie ze względu na wskazany wyżej zakres swoich praw i obowiązków zbliża doktorantów do pozycji asystenta. Ten pogląd wydaje się jednak nie zasługiwać na aprobatę, a to z kilku przyczyn.

Po pierwsze zatem, doktoranci (podobnie jak studenci) pozostają z uczelnią wyższą w stosunku administracyjnoprawnym, a nie cywilnoprawnym jak ma to miejsce w przypadku zatrudnionych na uczelniach asystentów³⁹. To zdaje się definitywnie przesądzać o braku podstaw do traktowania doktorantów na równi

³⁹ Taki sam pogląd jeszcze na gruncie obowiązywania starej ustawy wyraził Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając, iż „(...) stosunek prawny łączący doktoranta z uczelnią nie jest stosunkiem pracy, a prowadzenie zajęć dydaktycznych służy wykształceniu w doktorancie cech niezbędnych osobie ubiegającej się o stopień naukowy doktora, nie może być ono uznane za »pracę« w znaczeniu,

z pracownikiem uczelni, jakim jest asystent. Forma wiążąca doktoranta z uczelnią ma charakter nadrzędny (zwierzchni), co implikuje brak możliwości traktowania doktorantów w sposób inny aniżeli analogicznie do studentów.

Po drugie, zwrócić należy uwagę na istnienie wielu wspólnych przepisów, które stanowią podstawę prawną dla tożsamy dla obu grup praw i obowiązków (z odpowiedzialnością dyscyplinarną włącznie). Nie wydaje się przy tym, aby obowiązek odbycia praktyk zawodowych był w tej mierze czymś osobliwym, w sytuacji gdy wiele uczelni wyższych formułuje wobec swoich studentów wymóg w postaci odbycia różnego typu praktyk zawodowych. Tym samym, jako że studia doktoranckie są studiami trzeciego (a więc ostatniego) stopnia, które w dalszej konsekwencji poza zdobyciem stopnia naukowego stwarzają możliwość np. zatrudnienia na uczelni wyższej, naturalnym wydawać się może wymóg zdobycia doświadczenia zawodowego w obszarze dydaktycznym na poczet przyszłego wykonywania zawodu pracownika naukowego. Po trzecie wreszcie, mimo pojawienia się głosów dotyczących możliwości potraktowania stypendium doktoranckiego jako *quasi* – wynagrodzenia za prowadzone (współprowadzone) zajęcia dydaktyczne w ramach praktyk zawodowych, nie może ono być jako takie traktowane, choć za jeden z powodów przyznania tego rodzaju wsparcia jedynie doktorantom studiów stacjonarnych można uznać wymiar praktyk zawodowych, które winni oni zrealizować (w porównaniu do doktorantów studiów niestacjonarnych), a które niejednokrotnie wymagają od nich dużego zaangażowania.

Mimo istnienia praw i obowiązków, które wyraźnie odbiegają od studenckich praw i obowiązków, przypominając bardziej te przypisane asystentom zatrudnionym na uczelni wyższej brak jest podstawy prawnej, która mogłaby uzasadniać traktowanie doktorantów jak asystentów. Być może rozwiązaniem tego problemu byłaby zmiana ustawy, która do grona pracowników naukowych, o których mowa w art. 110 ust. 1 pkt 5 u.p.sz.w. zaliczyłaby przynajmniej doktorantów studiów stacjonarnych. Rozszerzenie katalogu pracowników naukowych o tę kategorię mógłby uzasadniać m.in. wymiar praktyk zawodowych, które winni zrealizować doktoranci studiów stacjonarnych, a który zgodnie z ustawą wynosi do 90 godzin rocznie. Nie wydaje się jednak, aby w najbliższym czasie taki postulat mógł doczekać się realizacji.

w jakim terminem tym posługuje się Konstytucja” – zob. wyrok TK z 25.4.2005 r., sygn. akt SK 51/03, OTK ZU 2005, nr 4A, poz. 39.

Doctoral student in the light of the Law on Higher Education. Student or scientist?

This article considers the problem of determining the status of doctoral student that – in the current state of the law – is still under discussion. On the one hand, by analyzing the scheme of the Law on Higher Education doctoral student because of the multiplicity of identical rights and obligations is treated as a student. On the other hand, it should be pointed out that the scope of some of the rights and obligations situate doctoral students quite close to doctoral university researchers – or more specifically assistants.

Attempt of resolving the current position of the doctoral student made in this article was done through the comparison of the rights and obligations of the doctoral student with the corresponding rights and obligations that the law enacts in relation to the above stated entities. The method adopted in the article allowed also illustrating the specificity of the doctoral student status in the current legal environment.